

Temizlemek ve inşa etmek: Müttefik Kontrol Konseyi'nin sendikalar için aldığı kararlar

Gewerkschaft Underdog · Sürüm 1.0 · 30 Eylül 2026

1945 ile 1948 arasında Müttefik Kontrol Konseyi, Almanya'nın bütünü üzerinde ortak en üst yetkiyi kullandı. Konsey, Alman Çalışma Cephesi'ni feshetti, nasyonal sosyalist çalışma düzenini yürürlükten kaldırdı ve iş mahkemeleri, işyeri konseyleri ve gönüllü uzlaştırmayla özgür sendikaların yeniden büyüyebileceği bir çerçeve oluşturdu. Ücret dondurma ve Konsey'in 1948'deki sonu bu inşa sürecine sınırlar çizdi.

1945 ile 1948 arasında dört galip devlet, her biri kendi bölgesinde ve Almanya'nın bütünü için ortaklaşa olmak üzere, Almanya'da en üst yetkiyi kullandı. Ortak organ, Berlin'deki Müttefik Kontrol Konseyi (Alliierter Kontrollrat) idi. Bu üç yılda, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin iş hukukunun dayandığı kararlar alındı: işyeri konseyleri, iş mahkemeleri, uzlaştırma. Bunların bir kısmını çalışanlar, Kontrol Konseyi var olmadan çok önce mücadeleyle kazanmıştı. Konsey, on iki yıllık diktatörlüğün ardından bunlara yeniden hukuki bir temel kazandırdı.

Çerçeve

Çekince kaydıyla “özgür sendikalar”

Çıkış noktasını Potsdam Konferansı belirledi. Konferansın 2 Ağustos 1945 tarihli bildirisinde şöyle denir: “Askerî güvenliğin korunması gerekliliği de gözetilerek, özgür sendikaların kurulmasına izin verilecektir.”

Bu cümle, sonraki yılları belirleyen iki unsuru birlikte içeriyordu: çalışanların yeniden bir araya gelebileceği sözünü ve işgal güçlerinin bunu gözetim altında tutacağı çekincesini. Bu nedenle sendikalar önce yerel düzeyde, ilgili askerî yönetimin izniyle kuruldu.

Oybirliği gereken bir konsey

Kontrol Konseyi ilk kez 30 Temmuz 1945'te toplandı. Dört devletin başkomutanlarından oluşuyor ve oybirliğiyle karar veriyordu. Devletlerden birinin istemediği bir şey gerçekleşmiyordu. Bazı konuların neden hızla ilerlediği, bazılarının ise neden uzun süre beklediği buradan anlaşılır.

Temizlemek

Çalışma Cephesi'nin sonu

10 Ekim 1945 tarihli 2 Sayılı Kontrol Konseyi Kanunu (Kontrollratsgesetz Nr. 2) ile Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP), alt örgütleri ve ona bağlı birlikler feshedildi. Bunlar arasında, 1933'ten beri dağıtılan sendikaların yerini almış olan Alman Çalışma Cephesi (Deutsche Arbeitsfront) de vardı. Sendikaların el konulan mülklerinin de dahil olduğu varlıkları müsadere edildi.

“Önder” ile “maiyet”in sonu

1934 tarihli Ulusal Çalışmanın Düzenlenmesi Hakkında Kanun'da (Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit) süreç daha uzun sürdü. Bu kanun girişimciyi “işletmenin önderi”, çalışanları ise “maiyet” yapmıştı. 30 Kasım 1946 tarihli 40 Sayılı Kontrol Konseyi Kanunu (Kontrollratsgesetz Nr. 40), onu uygulanması için çıkarılmış tüm düzenlemelerle birlikte yürürlükten kaldırdı. Kanun 1 Ocak 1947'de yürürlüğe girdi.

İnşa etmek

İş mahkemeleri

30 Mart 1946 tarihli 21 Sayılı Kontrol Konseyi Kanunu (Kontrollratsgesetz Nr. 21), iş mahkemelerini yeniden kendine ait bir temele oturttu. Yargılama usulü için 1926 tarihli İş Mahkemeleri Kanunu'na (Arbeitsgerichtsgesetz), yani nasyonal sosyalizm öncesindeki duruma atıf yaptı. Ücretini dava yoluyla talep etmek ya da bir işten çıkarmaya karşı kendini savunmak isteyen kişi, böylece yeniden iş ilişkisinden doğan uyuşmazlıklar için kurulmuş bir mahkemeye sahip oldu.

İşyeri konseyleri

Birkaç gün sonra, 10 Nisan 1946'da Kontrol Konseyi 22 Sayılı Kanun'u (Gesetz Nr. 22), yani İşyeri Konseyleri Kanunu'nu (Betriebsrätegesetz) çıkardı. Kanun, Almanya'nın tamamında işyeri konseylerinin kurulmasına ve faaliyet göstermesine izin veriyordu: “işçilerin ve büro çalışanlarının mesleki, ekonomik ve sosyal çıkarlarının gözetilmesi için”. Birçok işletmede bu tür temsil organları o sırada zaten vardı: çalışanlar bunları savaşın bitiminden sonraki ilk haftalarda, çoğu zaman fabrikaların temizlenmesi ve yeniden çalıştırılması sırasında kendileri oluşturmuştu.

Kanun kısa tutulmuştu. Bir işyeri konseyinin ayrıntıda neye söz hakkı olacağı, işverenle yapılacak anlaşmalarla düzenlenecekti. Eyaletler sonraki yıllarda kanunu kendi yasalarıyla tamamladı. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde 1952'de İşletme Anayasası Kanunu (Betriebsverfassungsgesetz) onun yerini aldı.

Daha büyük birlikler

Yerel sendikalar tek başlarına bütün sektörler için toplu iş sözleşmesi müzakere edemezdi. 31 Sayılı Direktif (Direktive Nr. 31), sendika birliklerinin kurulmasına ilişkin ilkeleri belirledi; direktif, Kontrol Konseyi Resmî Gazetesi'nde (Amtsblatt des Kontrollrats) 3 Haziran 1946 tarihiyle yayımlandı. Sendikaların yerler ve bölgeler ötesinde ne ölçüde birleşebileceği sorusu üzerine devletler daha önce tartışmıştı. Sovyetler Birliği bölgeler üstü bir birleşme için baskı yapıyor, Amerika Birleşik Devletleri ise bunu başlangıçta reddediyordu. Tarihçi Gunther Mai, ABD'nin ancak daha sonra, bölgelerdeki gelişmeyi artık bir araya getiremeyecek kadar geç bir zamanda geri adım attığını anlatmıştır.

Zorlamasız uzlaştırma

20 Ağustos 1946 tarihli 35 Sayılı Kontrol Konseyi Kanunu (Kontrollratsgesetz Nr. 35), iş uyuşmazlıklarının mahkemeler dışında nasıl çözülebileceğini düzenledi: toplu iş sözleşmesinde yapılacak bir anlaşmayla, devlet arabuluculuğuyla ya da bir tahkim usulüyle. Bir hakem kararı ancak iki taraf da ona açıkça onay verdiğinde bağlayıcı hâle geliyordu.

Bu, devletin hakem kararlarını bağlayıcı ilan edebildiği Weimar döneminden bilinçli bir kopuştu. Ücretleri ve çalışma koşullarını düzenleyenler, toplu sözleşme taraflarının kendileri olmalıydı. Toplu sözleşme özerkliği denen bu ilke, o zamandan beri Alman iş hukukunun özünün bir parçasıdır.

Bu yılların sınırları

Ücret dondurma

Kontrol Konseyi'nin aldığı kararların hepsi çalışanların lehine değildi. Konsey, 12 Ekim 1945 tarihli 14 Sayılı Direktif (Direktive Nr. 14) ile ücretleri 8 Mayıs 1945'teki düzeyinde dondurdu. Amaç enflasyonu önlemektir. Sonuç ise sendikaların en önemli konu olan ücret hakkında neredeyse hiç müzakere yapamamasıydı. Eylül 1946 tarihli bir ek düzenleme, 50 feniğin altındaki ücretlerin artırılmasına ve kadınlar ile gençlerin ücretlerinin eşit iş ve eşit performans durumunda erkeklerinkine eşitlenmesine izin verdi. Bizon bölgesinde (Bizone) ücret dondurma ancak Kasım 1948'de kaldırıldı.

Kontrol Konseyi'nin sonu

20 Mart 1948'de Sovyet temsilci, Batılı devletlerin bir Batı Alman devleti kurma planlarını görüşmeyi reddetmesi üzerine Kontrol Konseyi'nden ayrıldı. Konsey bundan sonra bir daha toplanmadı. Sendikalar o andan itibaren ayrı yollardan gelişti: Batıda 1949'da kurulan Alman Sendikalar Birliği'ne (Deutscher Gewerkschaftsbund) dönüştü, Doğuda ise Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nin (SED) önderliğindeki Özgür Alman Sendikalar Birliği (Freier Deutscher Gewerkschaftsbund) içinde gelişti.

Geriye kalan

Kontrol Konseyi sendika kurmadı. Bunu çalışanlar kendileri yaptı, önce kendi işletmelerinde ve şehirlerinde. Ama Konsey, diktatörlüğün özgür temsilin yerine koyduğu şeyleri kısa sürede

temizledi ve yeni temsilin büyüyebileceği bir çerçeve çizdi: iş mahkemeleri, işyeri konseyleri, gönüllü uzlaştırma.

Ücretlerin devlet tarafından belirlenmesi yerine sendikalar ile işverenler arasında müzakere edilmesi bugün kendiliğinden anlaşılır bir şey gibi görünüyor. Öyle değildi. 1945'ten sonra bilinçli olarak böyle karar verildi ve bu durum ancak müzakere eden sendikalar var olduğu sürece böyle kalır.

Daha fazla okuma için

- Amtsblatt des Kontrollrats in Deutschland, 1945–1948.
- Gunther Mai: Der Alliierte Kontrollrat in Deutschland 1945–1948. Alliierte Einheit – deutsche Teilung? München 1995.
- Michael Schneider: Kleine Geschichte der Gewerkschaften. Ihre Entwicklung in Deutschland von den Anfängen bis heute. Bonn 2000.

Şöyle atıf yapılır

Temizlemek ve inşa etmek: Müttefik Kontrol Konseyi'nin sendikalar için aldığı kararlar, Gewerkschaft Underdog, Fassung 1.0, 30.09.2026, <https://www.gewerkschaft.berlin/tr/blog/temizlemek-ve-in%C5%9Fa-etmek-m%C3%BCttefik-kontrol-konseyi/ffvqubuy>, abgerufen am 13.10.2026.

Lisans

CC BY-ND 4.0 — Namensnennung, keine Bearbeitung
